

İPOSTAZE SPIRITUALE ÎN FOLCLORUL DE CĂTÂNIE ȘI RĂZBOI DIN ZONA JALEȘULUI

GRIGORE PUPĂZĂ

Atunci cînd Vasile Pârvan în mărețul său „Cîntec de jale și cîntec de biruință” închinat celor căzuți pentru libertate și întregire scanda : „Și răsăritul de moarte își cîntă, în noaptea pustie, ultima lui doină, doina rămasului bun de la lumina lumii”, nu numai că atestă existența unei creații populate crescută din experiența dramatică a luptei, dar făcea și constatarea că, în această experiență, sufletul luptătorului ostaș trăiește, alături de ipostaza eroică, a sacrificiului, și pe cea profund umană, căci continua : „Am fost frumos și am iubit viața și acum trebuie să mor. Eu voi muri și stelele vor clipi înainte și nimeni nu va ști că eu am murit, căci eu care iubeam viața sînt părăsit acum de dînsa. Și florile pe care aveam să le rup eu și să mă împodobesc cu ele, și mîndra pe care aveam s-o frîng eu, ca să înțeleg de ce mi-a fost dată viața, m-or plînge, cît m-or plînge, cît m-or plînge și m-or uita. Numai ciinele turmei și boii de la jug și-or aduce mereu aminte”.¹

De altfel, această categorie bogată din creația populară orală figurînd sub genericul „Cîntec de cătănie, de militărie sau de război”, apare cu trăsături specifice de manifestare și conținut.

În primul rînd „natura lor e în funcție de epocă, dar și de locul și momentul trăit de creatorii populari în postura de ostași”.² Evocînd la modul poetic evenimentele trăite de cei luați în armată ca : recrutarea, plecarea, viața de cazarmă și de front, cîntecele din această grupă, în special cele ce zugrăvesc războiul „Au trăit latent în timp de pace” — așa cum observa M. Pop — dar au reintrat în circulație,

s-au îmbogățit cu oglindirea artistică a suferințelor cauzate de fiecare război și au dominat, în timpul războaielor, viața satelor".³ Și dacă mai mult tace în timp de pace, surprinderea manifestării lui poate fi efectuată în epoca în care se manifestă major și în zone în care dramatismul unor evenimente se poate încrusta atât de adânc în conștiința colectivă încît amintirea lor se trece pe fir de generații. Căci dacă am putut face acest adaos la „Monografia folclorică a Văii Jaleșului“, se datorește în primul rînd, faptului că pe poziția de ostaș s-au găsit de mult luptători dirzi ca Gheorghe ăl Mare înveșnicit în balada cu același nume; că atunci cînd erau prinși cu arcanul mulți tineri căutau adăpostul codrului; că în Dealul Stroiștilor a fost baza de atac a luptelor de la Rasovița; că bătrînul Bălăveanu și-a adus în spate, timp de o zi și o noapte, feciorul căzut eroic în luptele de la Muncelu, în primul război mondial; că în timpul celui de-al doilea război mondial „satu-ntreg a plîns în hohote“, cînd sergentul Coiculescu D. venind în concediu, găsește soția moartă cu cîteva ceasuri mai înainte, sau unde se păstrează amintirea gestului lui I. Gugu, care în războiul antisovietic, în loc să dea hainele la rechiziție „le taie cu secură pe pragul pivniții“ și, totodată, unde muzeul sătesc are în zestrea sa mai multe „carnete de soldat“ și scrisori originale de la cei ce nu s-au mai întors de pe front.

Toate acestea au condiționat menținerea oarecum în circulație, în această zonă, a acestor cîntece ca, pe baza lor să se poată contura azi ipostazele spirituale trăite de cei care au răspuns „prezent“ la marile chemări ale istoriei, ipostaze care, după determinante și manifestări s-ar diferenția în: eroică, civică și umană.

Dacă poate fi adevărat, cum arată G. Vrabie, că „Este un fals sentiment infuzat opiniei publice că poporul e dornic de vitejie, de eroism în genul celui cîntat de un mare poet ca V. Alecsandri“⁴ nu se poate contesta că poporul în postura de ostaș nu trăiește ipostaza eroică atunci cînd necesitatea acțiunii e așa de puternic conștientizată încît îl angajează plenar, înlăturînd orice alte elemente motivaționale, încît acceptarea sacrificiului suprem se manifestă cu forța instinctului de proprie conservare, de apărare.

Pe această poziție s-a găsit ostașul anonim atunci cînd lupta era destinată apărării împotriva cîmpirii străine, și

nedreptății istorice. De altfel, în ipostaza eroică, luptătorul apare individualizat prin propria-i faptă, iar creația folclorică care o consemnează iese din acea stare latentă și se înscrie în circulația permanentă. De aceea faptul apare pregnant atestat de creații de veche circulație, cum e zona Jaleșului, balada „Gheorghe, Gheorghe”, sau „Cîntecul lui Gheorghe ăl Mare” a cărei acțiune e plasată în vremea în care turcii pătrundeau pe Valea Jaleșului pentru jaf, cotropire și robire. Gheorghe, voinic arcănean, intrînd în codru, îl găsește schimbat :

„Codre, codre, frate codre,	Și-așa trist nu te-am văzut,
În tine drag-am născut	Așa trist și năcăjit,
Și-n tine drag-am crescut	Cu crengile la pămînt”.

Codru-și motivează schimbarea : „Cum eu, frate, trist n-aș fi ? / Cînd pe ieri, pe alaltăieri / Prin mine drag-au trecut / Un arep negru buzat / Cu trei . . . de robi legați / În sangirul de pe urmă / Fete mari cu bani pe cap” între care și iubita sa. Aflînd aceasta Gheorghe nu mai zăbovește, îndeamnă murgul trece „șapte dealuri și-o vîlcea”, ajunge pe dușman, se luptă „în luptă dreaptă” care nu-i „Ca sabia spurcată / Și sulița-nveninată”, îl răpune și cu lumea, scăpătă de robie : „În codru se întoarce / Iar codrul mulțumitor / C-a scăpat acest popor / Ierburile și-a-nverzit / Și-a fost tare mulțumit / Frunzele și-a legănat / pe voinic l-a sărutat. / Purtînd una dintre cele mai frumcase melodii de baladă, „Cîntecul lui Gheorghe ăl Mare” constituie una dintre creațiile folclorice de pe Jaleș de valoare majoră care atestă spiritul eroic al poporului nostru în lupta contra înrobirii străine.

De altfel și creațiile de dată mai recentă vin să ateste ipostaza eroică avînd la bază același element psihic motivațional.

Într-un „Cîntec de retragere” (1916) din carnetul de ostaș al sergentului Cheznoiu Nicolae conștientizarea drepturilor asupra Ardealului apare ca un rod al școlii :

„Frunză verde maghiran	Că e pămînt ardelean
Eram pui mic de școlar	Cu feciori de-ai lui Traian
Cînd luam cartea și citeam	Și ne tragem toți de-un neam

Și fiindcă tot în carte aflase că „...uh voievod / Tot de-al
lui Traian nepot / A scăpat pământul nost / de la unguru
cînos“, crește în el hotărîrea eroică : „Hei dușmane, leftă
rea / N-ai să ții cu țara mea / Că din strănepoții mei / Au
să crească pui de lei / Ce-or să treacă peste creste / Ca vi-
teții din poveste / Că pentru-a noastră dreptate / Noi nu ne
temem de moarte /

Cîntecele locale înserează de altfel, aspecte ale lupte-
lor ce s-au desfășurat pe acele locuri : „Jiule, te-ai miniat, /
vii mare și spumegat / Și cu sînge-amestecat / Cu brazi din
munte luați / Și-aduci trupuri de soldați / Ce-au pornit în-
tăritați / Să dezrobească pe frați. În timpul ocupației ger-
mane, creația locală lansa către fetele de prin sate acest în-
demn : „Să lăsăm păru pe spate / Să nu mai poarte mărgele /
Că e țara-n dor și jele / Nu-mbrăcați cipag cu flori / De ispita
nemților / Luați cămasă-ndoliată / Că e țara ocupată / Și bas-
maua ruginie / Că e țara la robie / Că nemții-s niște cîini / Nu
au milă de români / Duc la ei bucatele / Ne duară vitele /
Luară și clopotele. /

Luptele de la Rasovița din 14 octombrie 1916, în care
Reg. 17 Mehedinți înfringe printr-un asalt eroic linia de
apărare a dușmanului, au fost fixate în versuri de creatorul
popular local, notînd acceptarea sacrificiului suprem :

„Frunză verde de arțari	— Mîndruță, de-o fi să mor
În ziua Vinerii Mari	Să-mi faci cumunăde flori /
Lupta crîncenă și tare	Cunună de tămioară
La Rasovița pe vale /	Că mor, mîndră, pentru țară,
.	Cunună de curpenele
	Pentru țară și drapel.“

Uneori eroii apar individualizați cum e cazul lui Dușe
Vasile din Cimpofeni, căzut la Siglia.

„Să vii, maică să mă cați / Colo în munții Carpați / În
munții Siglanului / În duga hotarului / Granița Ardealului /
C-am căzut, maică / Ca s-avem pămîntu-ntreg“.

Acceptarea de către ostași a jertfei lirice, conștient de
necesitatea ei, apare și într-un „Cîntec de la Mărășești“ gă-
sit într-o scrisoare a lui Coman Ion din Arcani : „Frunzuliță
lemn domnesc / În lupte la Mărășești / Trei divizii românești/

Contr-a treisprezece nemțești / Vin germanii, vin turbați /
De trei zile nemîncați / Și la noi cînd ajungeau / Bună mîn-
care le dam / Cu ghiulele-i primeau / Cu șrapnele-i omorau".
Și continuă cu relatarea : „Sîngele românului / Mestecat cu-al
neamțului / Pin la glezna calului / Pe șisaua dintre vii / Nu-
mai sînge de copii / Și-și plîng mamele feciorii / Femeile
soțiorii / Și fetele pețitorii".

Ceea ce trebuie menționat e că, în ipostaza eroică, osta-
șul român, în general, apare în dăruire totală și cu o forță
răsărită spontan din nebănuite adîncuri de vitalitate. Și
pentru a pune totul în această privință socotesc necesar doar
a aminti exclamația pe care delegația franceză venită în acel
„triumghi al morții" — hotărit în 1917 — o făcea în fața unei
hore în care se prinseseră niște umbre de oameni" Scoși din
tranșee, dar în care clocoteau energii de nebănuit : „Rouma-
ins, vous avez la couleur du terre et de la force" (Români,
voi aveți culoarea pămîntului și a forței).

În condițiile în care armata se instituționalizează, renun-
tîndu-se la sistemul de „ridicare a gloanțelor" doar în caz de
primejdie, devenind obligatorie și mai ales pusă în slujba in-
tereselor claselor dominante „averea să le apere, mărirea
și-al lor bine", cum zice Eminescu, atitudinea sufletească se
schimbă. Am putea spune că e o trecere în ipostaza civi-
că. Poziția de ostaș și luptător e acceptată din ordin, de tea-
ma sancțiunii. „Cum într-o bună parte a sec. al XIX-lea nu-
mărul recruților era limitat la o cifră proporțională cu suma
locuitorilor din fiecare sat, recrutarea cădea ca o năpastă
pe capul numai al citorva — de regulă dintre cei săraci —
și se făcea în condiții de-a dreptul sălbatice, iar serviciul mi-
litar, de lungă durată, îl scotea pe cel asupra căruia cădeau
„sortii din rosturile lui de viață".¹ De aceea încercările de
sustragere apar frecvent. În tradiția de pe Jaleș se păstrează
nominal amintirea unor asemenea cazuri de ascundere în
codru pentru a scăpa de armată, însă-așa cum grăiește cînte-
cul : „Potera ne-a-nconjurat / Și ne-a prins și ne-a legat / Cu
curele-încrucșate / Și ne-au pus ranîța-n spate".

Uneori „sortii" erau rodul urii așa cum arată „Cîntecul
lui Matei Vlădoiu", cîntec care povestește viața copilului să-

rac, orfan de tată, dar isteț și harnic, calități care stîrnesc dușmănia celor avuți, aflați la conducerea vieții obștești :

„Și pentru-așa dușmănie
Mă deteră-n miliție
Pentru gurile căscate
În miliția de gloate“

„Maică-sa cînd auzea
Se plîngea și blestema :
Fire-ați să fiți de dușmani
De hăini și de tirani
Ce-a făcut copilul meu
De-l dușmăniți așa rău ?“

Dar așa cum continua cîntecul „Făcui șapte ani armata/
În miliția de gloată / Și-n armată muncii drept / Și mă făcută sergenț / . Cînd însă e gata : „O făcui o terminai / Și acasă cînd plecai / Găsi casa grajd de cai / Și pereții mucegai/
Și mai tragic pe mama moartă. Asemenea situații nu puteau să determine decît proteste și încercări de sustragere. Cînd armata devine obligatorie pentru toți, ceea ce-l face pe tînăr să accepte postura de ostaș este „ordinul“. Atitudinea civică îmbracă forma disciplinei fără șovăire, de data aceasta, rămînînd ca toate greutățile și neplăcerile avute să le spună doar versului:

Iată o „scrisoare“ prin care ostașul cere iertare mamei sale pentru plecare din care iese clar acest lucru : „Că ordinul mi-a picat / Cred că nu sînt vinovat / Că e ordin de la stat / Și trebuie executat / Încearcă s-o mîngîie doar cu vestea : „Și-ți spun, maică, prin oftat / Că-n curînd mă văd scăpat“.

Primirea ordinului rămîne moment de spaimă și neuitat: „Frunză verde trei grante / La unsprezece din noapte / Un jandar bătea la poartă / Cu-o hîrtie-n mîna dreaptă / Ordin scris și ștampilat / De brigada din Arad“.

Armata burghezo-moșierească e considerată ca dușmanul care lovește în tihna vieții celor tineri, așa cum arată „Cîntecul din concentrare“ scris la 20 sept. 1939 de caporalul Popescu Gheorghe — în concentrare pe zonă la Sacaseni: „Și iar verde de lipan / Ce bine trăiam noi an / Cînd n-aveam nici un dușman / Dar acum, de-un an, de doi / . . . dușmanii de noi / Și ministru de război / Ne despărți pe-amîndoi / Și pustia de armată / Ne despărți dintr-o dată“.

Conștiința că armata veche și războiul erau instrumente în mâinile claselor dominante, în frunte cu regele apare puternic manifestată în unele cîntece soldățești din al doilea război mondial. Cît de puternic a fost zguduit sufletește ostașul primind ordinul pentru a merge să lupte împotriva U.R.S.S. apare evident în metafora consemnată în carnetul soldatului Băluțescu Ion : „Frunzulița s-a topit / Cînd ordinul a venit”. Și conștient că era războiul regelui și al conducătorului de atunci, creatorul popular continua : „Frunzulița s-ofilește / Regele așa voiește / Regele, conducătorul / Mînce-i ploaia, duc-i noru / Și cu rușii ce-avem noi / De i-am cercat în război ? / Rușii-s oameni muncitori / Nu-s boieri și domnișori ?”.

Această conștientizare civică e de altfel temelia psihică a insurecției armate din august 1944.

Ipostaza spirituală pe care o trăiește — complex și dominant — tînărul smuls din ambianța sa și dus în războiul în care incertitudinea vieții devine obsedantă, este cea umană, dacă putem numi așa acea stare în care el apare cu gîndurile, cu durerile, cu visurile, cu dramele lăuntrice determinate de această experiență deosebită de viață. Această ipostază își are de altfel și expresia cea mai bogat reprezentată în această categorie folclorică. Erou sau cetățean, ostașul rămîne în primul rînd om.

Armata și războiul constituind o experiență deosebită, care-l scoate pe tînăr din normalul vieții, apar ca elemente determinante ale unei înstrăinări, de aceea cîntecele acestea dezvoltă tema înstrăinării și apar mai mult sub forma scrisorilor cu destăinuiri intime, unele chiar scrisori adevărate, așa cum vom arăta mai departe, altele cu aspect de bocet sau blestem.

Despărțirea de părinți, de iubită, de plug, de joc, de casă e dureroasă : „Spală mamă, rufele” Că pleacă recrutele/ Să mi le speli mamă, bine / Că nu mai vin pe la tine”. Balada soldatului este, în primul rînd, toată durerea lumii adunată în lacrimile mamei. Dar drama umană care se consumă în aceste împrejurări este drama dragostei, a iubirii, flăcăul fiind nevoit să plece în armată tocmai la vîrsta la care legăturile dragostei s-au țesut din plin ; uneori s-au pus în deget inelele de logodnă sau chiar a avut loc cununia și al-

teori — tragic — să se despartă chiar de copii, de unde și blestemul: „Bată-l Dumnezeu să-l bată / Pă-l de m-a scris la armată / M-a scris cu cerneală verde / Când mi-era mai drag de fete / M-a scris cu cerneală gri / Când eram la cununie“.

Este încă în circulație în Arcani o variantă a baladei „Moșnean“ sub titlul „Ce faci, moșule-n grădină? în care, încă de mult, drama dragostei pricinuită de armată, e puternic reliefată. Tinărul, care duminica avea nuntă, iar „Luni carte că-i venea / La oaste la Turcia“ lasă vorbă alesei să-l aștepte „nouă ani și jumătate / Și-o lună și-o săptămână / Și alte trei zile de-a rindul“. Dar „Nouă ani îl aștepta / Nouă ani și jumătate / Și-o lună și-o săptămână / Trei zile nu-l aștepta / Pripea de se mărita“. În acea zi însă sosește și cel plecat la oaste, care pofteste la nuntă, îmbracă straie călugărești, merge la masă mare să închine cu tinerii, punind în pahar inelul din deget și, după ce golește paharul jumătate, închină cu mireasa care-și recunoaște soțul: „Beți voinici și ospătați / Și de cale vă cățați / Că dac-a vrut Dumnezeu / Mi-a venit și soțul meu / Pentru necredință însă e pedepsită de soț care: „Un foc mare că făcea / Și pe foc o arunca / Și după ce ardea: „Aruncau-n sus cenușa / Să se ducă pomena / (De la Căpruci Ana — Stolojani).

La despărțire îndrăgostiții rostesc legăminte: „Mîndro, mîndrulița mea / Dacă-mi grijești dragostea / Sădește o floare / Unde-ı deasă pădurea / De-i vedea că floare crește / De mine să tragi nădejde / De-i vedea c-o înflori / Să știi bine c-oi veni / Când trei ani s-or împlini“. Fata rămasă ar fi în stare să-și însoțească iubitul în armată „Ca o floare la manta“ ori „bobocel ca să-l poarte la capel“. Ori „Ar da coală și un timbru / Și te-ar da-n grupa de schimbu / Și-acolo ai trăi bine / Veșnic ai fi lingă mine.

Dacă dorul „acest mare cine, Care vine azi și vine mine / dintre îndrăgostiți e într-adevăr arzător, el devine mistuitor cînd cel plecat lasă acasă: „O nevastă ca o floare / Și-un copilaș ca un soare /, fiindcă, așa cum mărturisește: „La nevastă mă gîndesc / De copil mă prăpădesc / De nevastă dor eu duc / De copilaș mă usuc /. Și într-o „Scrisoare“ datată cu 5 iunie 1942, din tranșee, I. Băluțescu din Cîmpofeni, în 78 de versuri, trăind intens sentimentul morții, după ce cere iertare „Că de n-o mai fi noroc / Ca să plec

din acest loc Eu vă rog să ma iertați / Scumpii mei înlăc-
mați / Că poate v-am necăjit / C-așa-i traiul pe pământ /
continuă cu rugăminta „Vă rog nu vă întristați / Sau să
vă îngrijorați / Căci puteri n-o să aveți / Pe mine să mă mai
vedeți / și îndreaptă ultimul gând la fetița de dorul căreia
„sufletu-i arde și plînge“ / inima-ntr-una se frînge / C-o ră-
mîne singurea / Cînd tată n-o mai avea. Uneori, chiar în
mici pauze de luptă, ostașul chinuit de dorul de acasă își
notează în vers stările sufletești, așa cum gîndim în „Scri-
soarea“ trimisă de sergentul Cheznoiu Nicolae la 23 iulie
„Cin toată lumea petrecea în ziua de Sf. Gheorghe, în deal,
eu am avut fericirea să deschid primele linii de focuri pe
cîmpul de luptă și cred că nu s-au băut atîtea pahare de
beuturi în deal cite lovituri de tun am tras noi în acea zi,
de aceea am scos cîntecu: „Frunză verde trei lobode / În
ziua de Sf. Gheorghe / Toată lumea stă de vorbe / Neica
trage mii de bombe / Lumea stă la veselie / Neica trage o-
buze mii / Frunză verde trei zmicile / Trag obuze și stram-
nele / Merge sunetul spre stele / S-audă rudele mele / S-auză
și mîndra mea / care suie Tirtaba (deal în Arcani) Ține-n
mîn-o floricea“.

Caporalul Coman Ion, la Dragobetele din 1942 însemna
abătut: Cei de acasă îl fac (dragobetele) cu zăpadă, iar noi
cu gloanțe și proiectile de tun“.

Se conturează uneori poziții de clasă, în special în cele
legate de al doilea război mondial. În „Cîntecu“ scos la um-
bra nukului din dealul din „Cehul Silvaniei“ de caporal Po-
pescu Gheorghe, din reg. 18 Dorobanți, cum însuși a notat
într-un carnet, după ce se zugrăvește plastic cum „Sus în
Dealul Cehului / Șade grupu radiu-lui / La umbrița nukului/
Făcînd mereu epigrame (e vorba de cifru) / Observînd la
avioane /, rămîne suspinînd cînd: „Într-o zi, amiaza mare /
Radio spune foarte tare / Vești noi despre concentrare / —
Radiule, bătute-ar sfîntu' N-ai făcut precum mi-e gîndu' (căci
prin cele ce veștește / Numai cîțiva-nveselește / Că B1 cu o
stea / Îi mai lași ca să mai stea“.

În altul „Căpitane, căpitane“, datat 31 mai 1940 ostașul
cere lăsarea la vatră, căci: „Nouă ni s-a urit tot la concen-
trări făcînd“ și mai mult pentru că „Nu mi-e urită armata /
Dar ni se mărită fata / Și-o lua-o vreun dispensat / Și pe mi-
ne m-a uitat“. Și fiindcă „dispensa“, „scutirea“, reforma de

serviciul militar erau practici ale vechii armate prin care cei avuți rămîneau la adăpost, continuă plin de revoltă : „Eu am pus cu jurămint / Unde-oi prinde un scutit / Să mi-liau la pîlmuit / Șade-acasă odihnit / Nu ca mine năcăjit / de prin marșuri obosit / ; Unde-oi prinde un reformat / Am să-l pun proptă la gard / Șade-acasă ne-ntrebat / Nu-i ca mine concentrat“ ... „Pe mine mă bat gradații / Mîndra mi-o sărută alții / Scutiții și reformații“. Se atestă prin aceste versuri acumularea acestei stări de revoltă care avea să culmineze în 1944, cîntecul de cătănie de acest tip devenind astfel un cîntec constatator de la care avea să se treacă la cîntecul muncitoresc de luptă prin acea formă a blestemului.

Ostașul și poetul anonim e conștient că a luat parte la război înseamnă că a sta permanent în preajma morții, că a trăi în aceste condiții este destul de relativ, că moartea e război e „moartea hoața“ / moartea cruntă cu năcaz / fără pînză pe obraz, cum o califică unele cîntece și ca atare ține să-și rostească — tot în vers — și testamentul. Și ceea ce e destul de interesant în aceste testamente ostășești formulate în vers e faptul că și-n acestea ostașii rostește același crez, că moartea de război nu poate desființa legăturile cu viața, că natura e părtașă la această dramă. E cunoscut de altfel, cîntecul de mare circulație „Măi soldat din vînători“ acomodat după schema cîntecului de ciobănie „Ciobănaș de la miori“, căruia lumînare i-a pus : „Soarele cînd a apus / ; L-au jelit „Păsări cînd au ciripit s-au scăldat „Norii, cînd s-au scuturat“ și l-au îngropat „Munții cînd s-au surupat“. În altele se exprimă dorința : „Să vină păsărelele / În toate diminețile / Și să-mi cînte zorile“.

În carnetul de soldat al sergentului Cheznoiu Nicolae, ctg. 1915 din Reg. 21 artilerie am găsit acest „Cîntec scris și ridactat“ de susnumitul, cum notează însuși, purtînd titlul „Poezia fericitului erou“ în care se dă expresie credinței că cel mort pe front trece în unele elemente ale naturii prin care el va rămîne în legătură permanentă cu cei dragi fiindcă : „Din mormînt mi-or răsări / Răzoare de florării / Deasupra ochilor mei / Răsar doi trandafirei / Să vii, mîndră, tu să-i iei / Să umbli-n frunte cu ei / Și-o răsări din guriță / O floare de lămîiță ; / Și-mi răsar de peste brață / Busuioc și crează / Iar din piept care să-mi plece / Un izvor de apă rece“. Cele două inele din degete se vor face „două păhă-

rele" și-or să vină pășărele să pună apă în ele, să ude floricele. Cînd vor stropi lămîița, îi vor răcori gurița. Să nu uite însă să ude și vinetele „Ce cresc din buzele mele / căci se vestejesc devreme / C-au murit în lupte grele / Și-am murit de moarte hoată / C-am primit obuzu-n față". Numai „Cei doi trandafirei „Răsăriți din ochii mei" / Să nu dea apa la ei / Că-s tot cu roua pe ei / Lacrimi de la ochii mei /. Doi porumbelii vor duce florile la părinți și la iubita și vor fi astfel tot pe un loc.

Prin cîntecele de cătănie de tip constatator s-a trecut la cîntecul muncitoresc de luptă prin acea formă a „blestemului".

Dață cele mai vechi blesteme se îndreaptă spre trenul care „N-ar mai avea parte de șuruburile toate / Și de șina de sub roate / Că ne duci voinici departe /, cele legate de al doilea război mondial se adresează direct vinovaților și sînt mai puternice clocotind de ură : „Pe noi cin' ne-a despărțit / Fie-i moartea de cuțit / Din cuțit plin de rugină / Ne-a despărțit fără vină / Din cuțit pînă-n plăsele / Că trăim în dor și jele. Alteori vine cu amenințări directe către cei ce-i mîna la război : „Oleo, lifte de ciocoi / Ne-om strînge odată noi / Și ne-om curăța de voi".

Din bogata poezie a blestemelor voi mai aduce numai pe acela — prezent în multe carnete de soldat —, rostit nu numai în scrișnetul ostașului de pe front ci și în suspinul milioanei de înlăcrimați și îndoliați din orașele și satele suferinzilor — acea „explozie de suferință și ură" îndreptată împotriva lui Hîtler : „Hitler, Hitler, mare ciine / Ne trimiți în țări străine ! / Hitlere, n-ai avea parte / De luminare de moarte / De colac și luminare / C-ai pus țările-n mișcare /; Hitlere nebunule, Să s-adune ciorile / De prin toate țările / Să-ți strîngă oscioarele".

Iată încărcătura sufletească cu care ostaș, cetățean și om totodată pășa la actul insurecțional din august 1944.

Deși lipsite de șlefuirile ce caracterizează folclorul de mase și permanenta circulație — cele mai multe devenind discursive și luînd forma unor memorii despre evenimentele petrecute — aceste cîntece de cătănie și război încorporează totuși unele aspecte de esență ale spiritualității poporului

nostru. Și dacă cele trei ipostaze constituie elemente de generalitate în creația populară, concretului lor dintr-o zonă restrînsă, vine să dea mai puternic relief acestor elemente de generalitate.

Totodată, ele vin să pună în mare lumină fondul spiritual — profund uman — pe care s-a ridicat și se ridică mărețul edificiu al socialismului. Eroul, cetățeanul și omul cîntecelor de altădată se topesc azi într-o sinteză nouă — comunistul — și cele trei ipostaze se topesc în nouă și unică sinteză: a luptei pentru pace — singurul climat în care „omul” ridicat cu adevărat la rangul „omeniei” poate fi loial ostaș și demn cetățean și poate apărea și în nimbul de lumină al eroismului. Și oamenii zilelor noastre înțeleg că acesta e sensul politicii P.C.R., la care aderă plenar rostind aceasta în vers de cîntec nou :

„Treci pace hotarele
Prin toate inimile”.

N O T E

- ¹ V. Pîrvan: Rosalina. Au căzut pentru libertate... în „Memoriale”, pag. 87 rd. 1936.
- ² G. Vrăbie: „Folclorul”, Editura Academiei R.S.R., 1970, pag. 405.
- ³ M. Pop: „Flori alese din poezia populară”, pag. 17.
- ⁴ G. Vrăbie — Folclorul, Ed. Academiei R.S.R., 1970, pag. 408.